

RAPPORT

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

Datum
2011-01-31

Dnr
131 95719-11/2011

Iakttagelser och slutsatser efter genomförd kontroll 2008-2010 av torg- och marknadshandeln

Sammanfattning

Inom ramen för Riksprojektet Kontanthandel samt den samordnade insatsen för kassaregisterkontroll har en riktad kontroll genomförts av torg- och marknadshandeln som kan kontrolleras med stöd av lagen (1998:514) om särskild skattekontroll av torg- och marknadshandel m.m. (TL).

Slutsatserna i denna rapport bygger på iakttagelser som gjorts inom ramen för Riksprojektet och utgör inte nödvändigtvis underlag för Skatteverkets framtida hantering, som behandlas i en annan ordning.

Med tillfällig handel avses sådan verksamhet som inte bedrivs i permanenta lokaler eller stadigvarande. Kontrollerna som gjorts av den tillfälliga handeln har således ingått som en del i ett mera omfattande kontrollprojekt där kontanthandeln i stort kontrollerats.

Kontrollerna har i huvudsak riktats mot ambulerande handel och handel som bedrivs såsom mera stadigvarande torg- och marknadshandel.

Fokus för kontrollinsatsen har huvudsakligen legat på att kontrollera näringsidkarnas bokföringsunderlag för intäktsredovisning.

Kontrollerna visar att det förekommer allvarliga brister hos i stort sett samtliga granskade företag.

Avsaknad av kassaregister inom torg- och marknadshandeln och bristerna i bokföringen medför att kontrollen kraftigt försvåras.

Bakgrund

I och med införandet av TL 1998 möjliggjordes för Skatteverket att genomföra oannonserade kontrollbesök i syfte att identifiera personer som bedriver eller kan antas bedriva torg- och marknadshandel. I takt med att den tillfälliga handeln ökade fanns ett behov för skattemyndigheterna att få bättre befogenheter för att kunna bedriva ändamålsenlig kontroll. Lagen reglerar även skyldigheten för den som upplåter plats för torg- och marknadshandel att föra anteckningar om vem plats upplåtits till. Om inte platsupplåtaren fullgjort anteckningsskyldigheten kan Skatteverket överväga en kontrollavgift om 2 000 kronor för varje upplåtelse tillfälle.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Lagen omfattar all handel utom sådan som en näringsidkare bedriver stadigvarande och i permanenta lokaler. Detta innebär att TL exempelvis även omfattar mässor, festivaler, utförsäljningar m.m. Således omfattas ett stort antal näringsidkare av lagen som i normalfallet inte går att karaktärisera såsom typiska torg- och marknadshandlare.

Från och med den 1:a januari 2010 gäller kassaregisterlagen, lag (2007:592) om kassaregister m.m. (KL). Lagen innebär att de flesta som säljer varor och tjänster mot kontant betalning måste använda ett certifierat kassaregister (tillverkardeklarerat kassaregister och en certifierad kontrollenhet) och alltid ta fram och erbjuda kunden ett kvitto.

I lagens 3 § redogörs för vilka verksamma inom kontanthandeln som inte omfattas av lagen. Av punkt 7 i nämnda paragraf framgår att den som bedriver sådan torg- och marknadshandel som avses i TL inte omfattas av lagen. Vidare omfattas inte den verksamhet där försäljningen av varor och tjänster endast är att betrakta som obetydlig. Av Skatteverkets Allmänna råd (SKV A 2009:2) framgår att med obetydlig omfattning avses en försäljning inklusive mervärdesskatt under ett räkenskapsår om tolv månader som är mindre än fyra prisbasbelopp, vilket under 2011 uppgår till 171 200 kronor.

Tidigare krav om kassaregister har endast reglerats i alkohollagen. Detta krav kom 2003.

I och med att KL infördes försvann dessa bestämmelser i alkohollagen 2010. Följden blev att från och med 1:a januari 2010 fanns inget krav om kassaregister för exempelvis vissa restauranger, festivaler, öltält, mässor m.m. med tillståndspliktig verksamhet i de fall dessa omfattades av bestämmelserna i TL.

I samband med årsskiftet 2010-2011 har en ny alkohollag trätt i kraft. Samtidigt gjordes en ändring i KL. Under den ovan beskrivna punkten 7 finns nu ett tillägg. Tillägget består i att den som har tillstånd för servering av alkohol till allmänheten och verksamheten är hänförlig till kretsen som inte omfattas av punkten 7 i 3 § KL numera är skyldiga att använda ett kassaregister som uppfyller kraven i KL och dess föreskrifter. Däremot kvarstår det faktum att om redovisad försäljning beloppsmässigt understiger fyra prisbasbelopp, obetydlig omfattning, så finns inget krav om kassaregister.

Branschen

Som ovan beskrivs så omfattas kretsen av näringsidkare, som kan kontrolleras med stöd av TL, betydligt fler än de som utgör torg- och marknadshandlare.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

En stor del av den handel som sker under benämning torg- och marknadshandel sker under sådana former att näringsidkaren dagligen säljer sina varor från samma försäljningsställe, exempelvis från fasta platser på ett torg. Detta bör jämföras med den krets av näringsidkare vilka bedriver sin verksamhet under ambulerande former. Oavsett hur verksamheten bedrivs faller den utanför KL om den inte bedrivs i permanenta lokaler eller stadigvarande.

Vid en jämförelse mellan olika branscher används vanligtvis uppgifter i form SNI-koder från Statistiska Centralbyrån (SCB). Det har visat sig att det föreligger en stor spridning av kodningen kring företag som omfattas av TL. Vidare finns företag som bedriver delar av verksamheten under sådana former att dessa är att betrakta som permanent och stadigvarande samtidigt som en viss del faller in under TL, exempelvis om ett företag genomför en utförsäljning under året. Sådan verksamhet SNI-kodas i normalfallet inte som ambulerande eller torg- och marknadshandel.

Skatteverket har ändå försökt att kontrollera hur branschen ser ut storleksmässigt jämfört med några andra branscher inom kontanthandeln. Som utgångspunkt har det valts några SNI-koder vilka klart representerar näringsidkare som kan kontrolleras med stöd av TL.

För att kunna göra en jämförelse har lämnade uppgifter vid 2010 års taxering, inkomståret 2009, använts. Uppgifter för inkomståret 2010 är ännu inte tillgängligt eftersom större delen av berörda företag redovisar sin omsättning i den inkomstdeklaration som kommer att lämnas under 2011.

Av 3 122 företag som lämnat räkenskapsutdrag redovisar 1 586 en försäljning som ligger under gränsen för fyra prisbasbelopp. Detta innebär att drygt hälften (51 procent) av samtliga företag redovisar en försäljning som ligger under nuvarande gräns för krav om kassaregister. Motsvarande förhållande inom restaurangbranschen och livsmedelsbranschen visar att sju respektive fyra procent av landets verksamma näringsidkare inom respektive bransch redovisar en försäljning som understiger fyra prisbasbelopp.

Eftersom stora svårigheter föreligger att med stöd av SNI-koder identifiera de näringsidkare som omfattas av TL kan konstateras att det finns ett betydande mörkertal i antalet näringsidkare. Således finns det betydligt fler näringsidkare som omfattas av TL än vad Skatteverket kan identifiera genom användning av SNI-koder.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Genomförande

Under 2008 inleddes kontrollverksamheten då besök genomförts med stöd av TL. Sedan 2008 har drygt 17 000 kontrollbesök genomförts. Utöver kontrollbesöken har drygt 250 fördjupade kontroller gjorts i form av revisioner och skrivbordsutredningar.

Kontrollbesöken har som beskrivs ovan till syfte att identifiera näringsidkare. TL reglerar även krav hos platsupplåtaren att anteckna till vem plats eller lokal upplåts. Kontroller har därför även gjorts av platsupplåtare.

I samband med att TL infördes 1998 genomförde Skatteverket en riksomfattande insats i syfte identifiera näringsidkare som bedrev verksamhet utan av vara registrerade för moms och/eller arbetsgivaravgifter. Vid en jämförelse mellan 1998 och den nyligen genomförda kontrollen kan konstateras att andelen hos Skatteverket registrerade näringsidkare är betydligt större i dagsläget än vid tiden för TL:s införande. Kravet om att en näringsidkare måste låta sig antecknas av en platsupplåtare har medfört att andelen näringsidkare som valt att hålla sig utanför regelverket minskat.

Urvalet för djupare utredningar har i huvudsak gjorts med stöd av de uppgifter och slutsatser som kunnat göras genom kontrollbesöken. Den fördjupade kontrollen har i huvudsak riktat in sig mot att granska det underlag som ligger till grund för intäktsredovisning och kostnader hos granskade näringsidkare.

Iakttagelser från den gjorda granskningen

Som tidigare beskrivits beslutade Skatteverket att granska torg- och marknadshandeln samtidigt som kontanthandeln i sin helhet granskades. Syftet med dessa kontroller har som angetts i huvudsak varit att granska det underlag som legat till grund för redovisning av försäljningen hos berörda näringsidkare.

Drygt 250 näringsidkare har valts ut för en fördjupad kontroll. Kontrollerna har genomförts som revision eller som skrivbordsutredning. Det kan konstateras att det föreligger anmärkningar i någon form på underlaget för intäktsredovisning hos i stort sett samtliga granskade näringsidkare.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Som exempel på alvarliga brister som återkommer hos de flesta som granskats kan följande nämnas:

- tillförlitligt underlag för intäktsredovisningen saknas i mer eller mindre samtliga fall
- räkenskapsmaterial har inte bevarats
- löpande kassabokföring dag för dag saknas i stort sett vid samtliga revisioner
- bokföringen har inte upprättats löpande
- låga kontantöverskott

Gällande rätt på området

Huvudregeln för bokföring är att samtliga transaktioner ska dokumenteras.

Av 5 kap. 6 - 7 §§ bokföringslagen (BFL) framgår bl.a. att för varje affärshändelse ska det finnas en verifikation och denna ska innehålla uppgift om när den har sammanställts, när affärshändelsen har inträffat, vad den avser samt vilket belopp den gäller. På verifikationen ska finnas verifikationsnummer eller annat identifieringstecken samt sådana övriga uppgifter som är nödvändiga för att sambandet mellan verifikationen och den bokförda affärshändelsen utan svårighet ska kunna fastställas.

Som undantag från huvudregeln om att det ska finnas en verifikation för varje affärshändelse anges i tredje stycket i 6 § BFL att ”flera likartade affärshändelser får dokumenteras genom en gemensam verifikation. Vid försäljning av varor och tjänster mot kontant betalning får även inbetalningarna under en dags försäljning dokumenteras genom en gemensam verifikation, om det skulle vara förenat med svårigheter att upprätta verifikationer för de olika affärshändelserna. Den gemensamma verifikationen får då utgöras av uppgifter från en kassaapparat, kassarapport eller annan uppgift som anger summan av mottagna betalningar”.

Vidare så framgår det i BFL att bokföringsskyldigheten ska fullgöras på ett sätt som överensstämmer med god redovisningssed och att det är Bokföringsnämnden som ansvarar för utvecklandet av god redovisningssed.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Bokföringsnämnden har som ett statligt expertorgan gett ut redovisningsregler och informationsmaterial om tillämpningen av regelverket på området.

Bokföringsnämndens rekommendation nr 2 (BFN R2) p 20-22 beskriver vad som gäller angående s.k. gemensam verifikation i företag som använder kassaapparat respektive inte använder kassaapparat:

- Företag som använder kassaapparat

Av punkt 20 framgår att i mindre företag, som använder endast en eller ett fåtal kassaapparater, skall den gemensamma verifikationen bestå av kontrollrensor jämte tömningskvitton från kassaapparaterna.

- Företag som inte använder kassaapparat

I företag som inte använder kassaapparat skall den gemensamma verifikationen enligt punkt 22 bestå av en kassarapport per kassa. I kassarapporten skall anges vilken dag den avser, på vilken eller vilka orter försäljningen skett, samt summan av de inbetalningar som flutit in under dagen. Rapporten skall undertecknas av den som upprättat den med angivande av ort och datum för undertecknandet.

Av 5 kap. 1 § BFL framgår att affärshändelserna ska bokföras så att det är möjligt att överblicka verksamhetens förlopp, ställning och resultat.

Enligt 5 kap. 2 § BFL ska kontanta in- och utbetalningar bokföras senast påföljande arbetsdag och att andra affärshändelser ska bokföras så snart det kan ske. Affärshändelserna får dock bokföras senare om det finns särskilda skäl och det är förenligt med god redovisningssed.

I bokföringsnämndens Allmänna råd - BFNAR 2001:2 framgår att för kontanta in- och utbetalningar innebär bestämmelserna i BFL att företaget skall bokföra så att affärshändelserna kan presenteras i registreringsordning senast påföljande arbetsdag. Bokföringen av affärshändelserna, så att de kan presenteras i systematisk ordning, får dock dröja till nästkommande månad.

Vidare så anges att vad avser övriga affärshändelser, som inte är kontanta in- och utbetalningar, att bokföring under vissa förhållanden kan senareläggas trots att alla förutsättningar för att kunna bokföra affärshändelserna finns. Affärshändelser som inträffat under en kalendermånad skall emellertid vara bokförda senast vid utgången av påföljande månad.

Det innebär att kontanta in- och utbetalningarna alltid måste bokföras så att affärshändelserna kan presenteras i registreringsordning senast påföljande arbetsdag. I övrigt så anger Bokföringsnämnden en bortre gräns och säger att

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

samtliga affärshändelser ska bokföras allra senast vid utgången av påföljande månad.

Bedömning

Enligt gällande rätt krävs i vart fall, då kassaregister inte används, att intäkterna för en dag noteras i en klumpsumma samtidigt som ort och datum noteras. Detta ska göras i en kassarapport. Att ytterligare underlag saknas innebär exempelvis att det inte går att stämma av vilka varor som sålts. Eftersom underlag för intäcksredovisningen saknas och lagervärde/inventering inte angetts eller går att bedöma med hjälp av bokföringen, så kan inte intäcksredovisningen stämmas av mot kostnader för inköp.

Gällande bestämmelser på området godtar daglig kassarapport som underlag, men eftersom underlagen i de flesta fallen varit bristfälligt och bokföring inte skötts tidsmässigt korrekt försvåras därmed bedömningen om det riktiga i bokföringen. Detta kan jämföras med den situation då det finns ett dagligt underlag från ett kassaregister. Då kan en avstämning från kassajournal klargöra vad som slagits in och i sin tur ingår i dagens försäljning.

Då räkenskapsmateriel inte bevarats och någon information inte finns att hämta in från ett befintligt kassaregister saknas möjligheten att kontrollera näringsidkarens redovisade intäkter.

Skattverket har noterat att löpande kassabokföring oftast saknas dag för dag. Om företagen omfattades av KL skulle varje dags försäljning dokumenteras genom journal eller kontrollremsa, vilket i sin tur innebär att en avstämning blir möjlig. En jämförelse kan göras med Skatteverkets erfarenheter av kontanthandeln i stort där förekomsten av journaler och kontrollremсор är betydligt mer frekvent, vilket avsevärt underlättar kontrollen. Givetvis är detta även till fördel för den interna kontrollen hos berörda näringsidkare.

Avsaknad av löpande kassabokföring och löpande bokföring i stort får bland annat till följd att kassakontot kan ge en felaktig bild av den verkliga kassabehållningen. Ofta föreligger stora under- respektive överskott på kassakontot, vilket innebär att avsaknaden av kassaregister gör att näringsidkaren ofta inte har kontroll över kassaredovisningen.

Förekomsten av låga kontantöverskott hos näringsidkaren bottenar i regel i att samtliga intäkter i dennes verksamhet inte redovisats korrekt.

Slutsatser

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Efter genomförda kontroller konstateras att i stort samtliga utredningar, ca 250 revisioner och skrivbordsutredningar, förekommer det brister i befintligt underlag för redovisning av intäkter. Dessutom föreligger misstankar om bokförings-skattebrott i ett betydande antal utredningar.

Konkurrensen inom torg- och marknadshandeln är inte bara intern utan riktas även mot andra företag inom kontanthandeln som bedriver motsvarande verksamhet, exempelvis blomsterhandeln, där normalt krav på kassaregister föreligger. Syftet med KL är primärt att förhindra möjligheten till illojal konkurrens. Då krav om kassaregister saknas för torg- och marknadshandel är det en uppenbar risk att lagens syfte och mål i dessa fall inte uppnås. I förlängningen innebär detta även att det finns en betydande risk att skatter och avgifter inte redovisas på ett korrekt sätt.

Om torg- och marknadshandeln ska omfattas av KL är det även nödvändigt att se över försäljningsgränsen för obetydlig omfattning, i dagsläget fyra prisbasbelopp. Som framgår ovan skulle minst hälften av torg- och marknadshandlarna ändå inte omfattas av lagen under förutsättning av gränsen ligger kvar på dagens nivå.

I detta sammanhang är det värt att notera att branschföreningen Frisörföretagarna har ett, för att få bort den illojala konkurrensen inom frisörnärigen, har ett uttalat krav på att gränsen för obetydlig omfattning tas bort helt eller sänks betydligt. Av Skattverkets uppgifter för 2010 års taxering framgår att 23 procent av landets frisörföretag redovisar en försäljning som understiger dagens gräns för obetydlig omfattning.

Skattverkets genomförda granskning av torg- och marknadshandeln visar att avsaknaden av kassaregister inom torg- och marknadshandeln mer eller mindre omöjliggör en kontroll av näringsidkarnas uppgifter som lämnas till Skatteverket. Om torg- och marknadshandeln skulle omfattas av KL innebär detta:

- att skyldigheten att ta fram och erbjuda kunden kvitto skulle finnas, vilket är ett centralt krav i KL. Genom kvittokravet säkerställs en korrekt redovisning av företagets intäkter.
- att Skatteverket får betydligt effektivare och enklare metoder genom KL:s angivna kontrollmetoder (kontrollköp, kvittokontroll, kundräkning och kassainventering) att kontrollera och stämma av att intäktsredovisningen är korrekt.

Conny Svensson/ Lars Lundh
010-573 50 01/ 010-574 99 95

RAPPORT

Datum
2011-01-31

Avslutningsvis kan noteras att Skatteverket fått uppgifter om att ett enklare kassaregister med kontrollenhet numera kan köpas för ca 5 000 kronor. Enligt uppgift från Branschrådet för kassaregister finns i dag även tekniska möjligheter att använda kassaregister i samband torg- och marknadshandel.